

Historični seminar 8

Uredila

Katarina Keber in

Luka Vidmar

Ljubljana 2010

HISTORIČNI SEMINAR 8

Uredniški odbor Katarina Keber, Katarina Šter, Luka Vidmar,
Mojca Žagar Karer

Znanstvena monografija je recenzirana.

Uredila Katarina Keber in Luka Vidmar

Jezikovni pregled

slovenskih delov besedila Luka Vidmar

Prevod in jezikovni pregled

angleških delov besedila DEKS, Luka Vidmar, Nada Grošelj

Oblikovanje in prelom Brane Vidmar

Oblikovalska zasnova Milojka Žalik Huzjan

Založil Založba ZRC, ZRC SAZU

Za založnika Oto Luthar

Glavni urednik Vojislav Likar

Spletno mesto: <http://hs.zrc-sazu.si/eknjiga/HS8.pdf>

ISBN elektronske izdaje: 978-961-254-216-0

ISBN tiskane izdaje: 978-961-254-215-3

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

930.85(082)

930.1(082)

HISTORIČNI seminar 8 [Elektronski vir] / uredila Katarina Keber in Luka Vidmar. - El. knjiga. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2010

ISBN 978-961-254-216-0

1. Keber, Katarina

252226304

© 2010, Založba ZRC, ZRC SAZU

Vse pravice pridržane. Noben del te izdaje ne sme biti reproduciran, shranjen ali prepisan v kateri koli obliki oz. na kateri koli način, bodisi elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali kako drugače, brez predhodnega pisnega dovoljenja lastnikov avtorskih pravic (copyrighta).

Nove potrditve starih pogledov: *Louis Adamič*

JANJA ŽITNIK SERAFIN*

IZVLEČEK

Louis Adamič (1898–1951) je bil najuspešnejši slovenski izseljenski pisatelj, urednik in družbeni kritik. Avtorica aktualizira njegove poglede na vprašanja, povezana s priseljenci, njihovo identiteto, integracijo in asimilacijo. Na primeru slovenskih izseljencev in priseljencev v Sloveniji ugotavlja, da so Adamičevi koncepti, ki jih je objavil pred sedmimi desetletji, še vedno relevantni in prepričljivi.

KLJUČNE BESEDE

Louis Adamič, ameriška književnost, kulturni pluralizem, multikulturalizem, integracija priseljencev

ABSTRACT

Louis Adamic (1898–1951) was the most prominent Slovenian émigré writer, editor, and social critic. This paper analyzes his views on various issues relating to immigrants, including their identity and integration or assimilation into society. Drawing from examples of Slovenian emigrants and immigrants to Slovenia, the author finds Adamic's views to be as relevant and convincing as they were when he published them seven decades ago.

KEY WORDS

Louis Adamic, American literature, cultural pluralism, multikulturalism, integration of immigrants

Uvod

V tem prispevku¹ bom najprej orisala tista Adamičeva objavljena dela in dejavnosti, s katerimi je pisatelj prispeval temeljni kamen k izgradnji ameriškega multikulturalizma in integracije priseljencev. Tretji in četrti del

* Dr. Janja Žitnik Serafin, Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana; zitnik@zrc-sazu.si.

¹ Prispevek je delni rezultat aplikativnega raziskovalnega projekta Ustvarjanje spomina in ohranjanje kulturne identitete med slovenskimi izseljenci in njihovimi potomci (šifra L6-2203), ki ga sofinancirata Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu iz državnega proračuna, ter raziskovalnega programa Narodna in kulturna identiteta slovenskega izseljenstva, ki ga prav tako financira ARRS.

prispevka bosta posvečena aktualizaciji Adamičevih pogledov na priseljenško problematiko in vprašanja identitete priseljencev ter odnosu med strukturno in kulturno asimilacijo priseljencev. Ob tem bom povzela tudi mnenja nekaterih ameriških kritikov Adamičevih konceptov, napovedi in pozivov, ki odmevajo tudi v današnjem času. V zadnjem razdelku bo tekla beseda o položaju slovenskih izseljencev in priseljencev v Sloveniji v luči Adamičevih pogledov, v sklepu pa bom povzela svoje ugotovitve o Adamičevem mestu v slovenski kulturni zavesti in o njegovi vlogi pri oblikovanju sodobnih strategij enakopravne integracije priseljencev.

Slovenska država razume integracijo priseljencev skladno s koncepti in priporočili Evropske komisije, ki poudarja potrebo po holističnem pristopu pri razumevanju integracije. Po priporočilih Evropske komisije naj integracijske politike upoštevajo ne le ekonomske in socialne vidike integracije, temveč tudi vprašanja v zvezi s kulturno in versko raznolikostjo, državljanstvom, sodelovanjem in političnimi pravicami.² Tudi dokumenti Republike Slovenije izhajajo iz spoštovanja večkulturnosti, ki je prvo načelo integracije.³ Vztrajajo pri definiciji integracije kot dvosmernega procesa med državo sprejema in priseljenci, ob ohranitvi lastne kulturne in etnične identitete priseljencev. Prav tako ti dokumenti večkrat omenjajo ukrepe za aktivno preprečevanje marginalizacije priseljencev in ksenofobije; te je treba le še nekoliko natančneje opredeliti in končno začeti tudi dosledneje izvajati.

Dežele sprejema so prehodile dolgo pot, preden so do sedanje stopnje poenotile vsaj svoje deklarativno izraženo, večinoma dovolj demokratično razumevanje enakopravne integracije priseljencev, četudi prakse teh držav za zdaj le v manjšem deležu sledijo svojim lastnim formalnim opredelitvam na tem področju. Zgodovina ideje o enakopravni integraciji priseljencev in o razvijanju medkulturne zavesti na nacionalni ravni priča o tem, da ni bilo vedno tako. Zgovoren primer je nekdanji koncept talilnega lonca, ki je imel že od vsega začetka svoje nasprotnike, med njimi tudi za Slovenijo verjetno najzanimivejšega – Louisa Adamiča.

Pogledi humanističnih in družboslovnih teoretikov, političnih aktivistov, operativnih delavcev in populističnih zagovornikov multikulturalizma in enakopravne integracije priseljencev so se spreminjali skozi čas ne le v podrobnostih in vsakokrat novem poimenovanju istih ali vsaj zelo podobnih procesov in razmerij, temveč pogosto tudi v na videz radikalno, revolucionarno predrugačenem razumevanju teh procesov in razmerij. Ko pa se končno vprašamo, koliko so se njihovi pogledi tudi dejansko v samem bistvu spremenili od zgodnjih začetkov sodobnega raziskovanja priseljenških vprašanj do danes, nam ni treba dolgo iskati dovolj relevantnega starejšega gradiva,

² *Integracijski pristopi.*

³ Resolucija o imigracijski politiki RS, točka 4; Resolucija o migracijski politiki RS, točke 3, 5, 6–8.

da bi preverili njegovo morebitno aktualnost tudi v današnjem času. Dovolj je, če sežemo po delih v Sloveniji rojenega pisatelja, urednika in družbenega kritika Louisa Adamiča (1898–1951), enega še vedno pogosto citiranih praočetov ameriškega multikulturalizma, predhodnika sodobnih konceptov enakopravne integracije priseljencev in razvijanja medkulturne zavesti.

Oris Adamičevega prispevka k porajanju ameriškega multikulturalizma

Današnji adamičeslovci ugotavljajo, da so Adamičeva dela o kulturni raznolikosti, priseljenjskih vprašanjih in družbenih razmerjih v večletnem prostoru temeljnega pomena za sedanji razvoj strategij na področju ameriškega kulturnega pluralizma. Tudi raziskovalci osrednje ameriške ustanove za zgodovino priseljenstva so v svoji reviji *Spectrum* zapisali, da ima etnično gibanje današnjega časa kratek spomin. Uredniki pri *Harvardski enciklopediji ameriških etničnih skupin* so bili namreč v osemdesetih letih že kar daleč s svojim delom, preden so odkrili, da je predlagal Adamič podoben projekt v knjigi *My America* že v tridesetih letih. Svojo zamisel je pisatelj tudi uresničil s številnimi študijskimi potovanji, obiski arhivov in knjižnic, s terenskimi raziskavami, množičnimi anketami in poglobljenimi intervjuji. Z rezultati teh dejavnosti je javnost seznanjal v neštetih člankih, na predavateljskih turnejah, v radijskih oddajah in v samostojnih knjigah o priseljenstvu (*Laughing in the Jungle*, *Grandsons*, *My America*, *From Many Lands*, *Two-Way Passage*, *What's Your Name?*, *A Nation of Nations*), pa tudi kot ustanovitelj in urednik revije *Common Ground*, uradnega glasila Skupnega sveta za ameriško enotnost, ki si je prizadeval za medkulturno vzgojo z vključitvijo priseljenjskih vsebin v javno izobraževanje, in v zadnjih letih življenja še zlasti kot urednik devetih knjig zbirke *Ljudstva Amerike*.⁴ Njegovi objavljeni prispevki, kot so *An Immigrant's America*, *Thirty Million New Americans*,⁵ *Cherries Are Red in San Joaquin*, *Aliens and Alien-Baiters* ali njegovi znameniti razmišljanji z naslovom *This Crisis Is an Opportunity*⁶ ter *Tolerance Is Not Enough*,⁷ odpirajo še vedno aktualne dileme o odnosu med priseljnici in večinsko družbo.

⁴ *The Peoples of America Series*, gl. Christian, *Louis Adamic: A Checklist*, str. 75.

⁵ Članek je bil leta 1934 objavljen v reviji *Harper's Magazine*, leta 1935 pa ga je Service Bureau for Education in Human Relations v New Yorku ponatisnil z enakim naslovom še v obliki samostojne knjižice.

⁶ Tudi ta članek iz leta 1940 je še isto leto izdal v obliki brošure Common Council for American Unity v New Yorku.

⁷ Besedilo, ki ga je prvotno objavil *New York Times* (15. februar 1942, Sec. VII, str. 38), je pozneje izšlo v različicah in s podobnimi naslovi še v *Trends & Tides* (3, januar–marec 1947, str. 14–15), *McCall's* (LXXV, avgust 1948, str. 2, 122), *Negro Digest* (VI, oktober 1948, str. 19–23) in *Congress Weekly: A Review of Jewish Interests* (XVI, 17. januar 1949, str. 8–10).

Adamič je še pred svojim prvim obiskom Jugoslavije, torej pred letom 1932, objavil več člankov in kratkih zgodb o priseljenicah in njihovem položaju. Po vrnitvi v ZDA je že veljal za enega od poznavalcev priseljenjskih vprašanj, zato je bil izvoljen v izvršilni odbor *Foreign Language Information Servicea*, ki je imel tesne stike s priseljenjskimi organizacijami in tiskom. Na predlog svoje založbe se je podal na več daljših predavateljskih turnej po ZDA, da bi širši javnosti predstavil svojo zadnjo knjigo in se hkrati seznanil z vsakdanjim utripom in težavami ljudi v različnih delih ZDA. Na poti je spoznaval vedno nove priseljenjske etnične skupine, pa različne uradnike, intelektualce in predvsem preproste ljudi.⁸ Vzel si je dovolj časa za sproščene pogovore z njimi, svoja opažanja o njihovem položaju pa si je sproti zapisoval. Pozneje so mu rabila kot osnova za knjigo *Moja Amerika* (1938).

Adamiču je uspelo, da je njegov glas prodiral široko po ZDA in dosegal tudi najbolj odrinjene etnične skupine. Po objavi nekaterih del je dobival na tisoče pisem, njegove ideje pa so vzbudile najbolj navdušen odziv prav pri otrocih priseljenecv. Njegova predavanja so bila izredno dobro obiskana in ljudje so nestrpnost čakali, da bi po predavanjih še osebno govorili z njim. V tridesetih in štiridesetih letih je Adamič z novinarskimi prispevki, leposloviem, avtobiografijo, zgodovinopisjem, javnimi nastopi in stiki z vodilnimi ameriškimi politikami ozaveščal javnost o bistveni vlogi priseljenecv v sodobnem razvoju ameriške družbe.⁹

Adamič o priseljenjskih vprašanjih in identiteti

Že v tridesetih letih je postalo povsem očitno, da Adamič ne verjame v nobenega izmed tedanjih institucionalnih političnih in socialnih programov. Adamičeva teza je, da bistvo optimalnih medkulturnih odnosov na nacionalni ravni ni le v skupinski identiteti znotraj posamezne etnične skupnosti, ampak v oblikovanju naroda, ki bo črpal svojo energijo prav iz dinamične interakcije notranjih medkulturnih vplivov. Adamič se je zavzemal za pluralizem, ki od priseljenecv ne zahteva, naj se odpovedo svoji kulturni dediščini v zameno za ideal »talilnega lonca«, na drugi strani pa tudi ni spodbujal priseljenjskega izolacionizma in frakcionizma.¹⁰ Poskušal je razbiti predsodke in stereotipe o novejših ameriških priseljenicah tako, da je ameriške bralce seznanjal s kulturnimi in znanstvenimi dosežki priseljenecv in tako imenovani problem tujcev opredelil kot nezmožnost ameriške družbe, da bi zajela zgodovino priseljenecv v nacionalno mitologijo in zgodovino. Vsekakor si je prizadeval za priznanje dosežkov priseljenjskih skupnosti in posameznikov

⁸ Christian, *Louis Adamic: A Checklist*, str. xxvi-xxvii.

⁹ Shiffman, *Korenine multikulturalizma*, str. 14.

¹⁰ Prav tam, str. 14–15.

ter poudarjal tudi pomen pripadnosti skupnosti, toda njegov daljnosežnejši cilj je bil uresničenje družbe, katere gonilna sila bi bila prav dinamika njenih vzajemnih medkulturnih vplivov.¹¹

Adamič seveda ni le predhodnik sodobnih akterjev preporoda, dokumentiranja in promocije etničnih prispevkov ter kulturnih tradicij in vrednot, saj njegovo dojemanje etnične in kulturne identitete odraža tako izrazito kompleksnost, kakor jo sodobni interkulturalizem opaža in priznava šele v zadnjih letih. Ker je današnja Slovenija vse bolj prepoznavna tudi kot dežela priseljevanja, pa je prav ta vidik Adamičeve trajne aktualnosti danes tudi za nas nedvomno še bolj zanimiv. Zato ni nenavadno, da raziskovalci s področja migracijskih študij tudi danes tako radi citiramo Adamičeve še vedno aktualne poglede na to problematiko, ki v današnji Sloveniji in Evropi nezadržno prodira proti samemu središču akademske, politične in najširše javne pozornosti.

Adamič je upravičeno opozarjal na ksenofobijo, ki so ji bili izpostavljeni številni ameriški priseljenci, na vrline etničnih skupin in pomen priseljenških institucij ter skupinske identitete. Zavzemal se je za multikulturalizem, ki se ni zadovoljil z izjavami o pravičnem ravnanju s priseljenci in z njihovimi otroki. Izogibal se je sladkobnim portretom etnične integritete, namesto tega pa ameriškim priseljencem priznaval veliko zapletenost: opisoval je njihove prednosti, dosežke, strahove in slabosti. Adamičev pluralizem resda zajema multikulturalistično kritiko homogenizirajočih učinkov prevladujoče kulture, toda na drugi strani izravnava multikulturalistično težnjo k pretiranemu dramtiziranju asimilacije kot odpovedi lastnemu jazu. Adamič je uvidel, da so različne oznake, s katerimi se ljudje lahko opredelijo, naj bodo še tako prepričljive, navsezadnje vedno nestalne in nezadovoljive. Želel je predvsem, da bi lahko priseljenci aktivneje sodelovali v javni sferi in da bi se čutili povezane z drugimi Američani in drugimi kulturnimi izkušnjami.¹²

Adamičovo delo torej tehtno utemeljuje multikulturalistični poudarek na raznolikosti. Svoj zagovor raznolikosti je zasnoval na zavesti o potrebi po sprejetosti in varnosti neštetihs priseljencev, ki jih je spoznal. Prizadeval si je za oblikovanje skupnosti, ki bi bila večja od vsote njenih delov, hkrati pa se je zavzemal za takšno raznolikost, ki bi priznavala človeško kompleksnost. Adamič je vedel, da celo tistih, ki žive v precej dobro določenih mejah etnične skupnosti, ni mogoče zreducirati na etnični tip. Čeprav je dramtiziral, ni moraliziral. Adamičevi portreti in zgodbe o priseljencah so pozivali Ameriko, naj znova domisli svojo zgodovino, toda njegovi junaki so bili obenem zelo individualizirani. Takšno individualiziranje je preprečevalo preveliko posploševanje želja in potreb priseljencev.¹³ Razpon individualnih

¹¹ Prav tam, str. 22.

¹² Prav tam, str. 129–130.

¹³ Prav tam, str. 131.

značilnosti in mentalitet priseljencev zgovorno označujeta Adamičeva portreta slovenskih priseljencev Toneta Kmeta, nekdanjega delavca v jeklarni, ki je bil v mlajših letih v skrbi za pokojnino med drugim tudi stavkokaz in ki na stara leta odklanja ameriško državljanstvo,¹⁴ in izjemno uspešnega poslovnega Michaela Novaka, ki se v zrelih srednjih letih odpove nadaljnji poslovni karieri in ponovno vzpostavi vez s pozabljeno in zanikano prvotno kulturo, da bi naposled lahko dosegel transnacionalno razumevanje.¹⁵

Adamič pa odpira skorajda revolucionaren pogled ne le na etnično in kulturno identiteto, ampak tudi na nacionalno identiteto, in sicer vselej, ko razpravlja o »ameriški identiteti«. Trdi namreč, da sam nastanek ZDA kot tudi anglocentristična ameriška zgodovina in tradicija nimajo a priori osrednjega mesta v nacionalni identiteti Američanov. Nasprotno, po njegovem mnenju narod ne more utemeljevati svoje identitete niti v kakšni posamezni kulturni tradiciji niti v skupku različnih kulturnih tradicij, temveč je njegova identiteta v nenehnem procesu oblikovanja. Narod in njegova identiteta torej nista nekaj, kar bi bilo treba predvsem ohraniti, temveč je narod skupnost, ki mora samo sebe vedno znova odkrivati in artikulirati. To pa danes seveda velja tudi za vse evropske narode.

Strukturna asimilacija v odnosu do kulturne asimilacije

Povsem razumljivo je, da se posamezniki in skupine, ki nenadoma postanejo neprostoVOLJNI predmet opazovanja in preučevanja, pogosto z nelagodjem in nezaupanjem distancirajo od svojega opazovalca in njegovih spoznanj. In prav v tem pogledu je imel Adamič veliko prednost pred večino drugih raziskovalcev priseljskih vprašanj. Različne skupine najnovejših in nekoliko starejših priseljencev in njihovih potomcev so v njem videle uveljavljenega priseljenega Američana, prav takšna pa je bila po njegovem prepričljivem prodoru v ameriško kulturo tudi njegova podoba v očeh ameriškega mainstreama. Ker je priseljenstvo opazoval kot *insider* in hkrati kot *outsider*, saj se je lahko identificiral z obema skupinama, je bil njegov vpogled v priseljska vprašanja toliko kompleksnejši. Prav zaradi njegove dvojne vpetosti so mu prislunhili eni in drugi.

Adamič ni priseljskih tem nikoli obravnaval ločeno od širše družbene problematike, predvsem ne ločeno od vprašanja prevladujočih vrednot, družbenih norm in socialno-ekonomske razslojenosti ameriške družbe. Seveda je predmet njegovega opazovanja zajemal na eni strani novejše priseljence in njihove potomce, na drugi strani vse tiste, ki so se zdaj že imeli za »stare

¹⁴ Adamic, *The Old Alien by the Kitchen Window*.

¹⁵ AS, fond Janko Rogelj, škatla 3, mapa 19. Gre za vsebinski načrt romana, ki ga je Adamič pozneje opustil.

Američane«, v vmesnem prostoru med obema poloma pa točke, v katerih so se križali njihovi nasprotni interesi, in stičišča, v katera so se stekali njihovi skupni interesi. Vendar Adamič ameriške družbe dejansko ni obravnaval kot območja privlačnih in odbojnih sil med dvema nasprotnima si poloma ali pa med središčem in obrobjem, kakor danes pogosto obravnavamo večetnične družbe, temveč kot kompleksen splet večplastnih družbenih razmerij in identitet, ki jih določa nepregledna množica nenehno spreminjajočih se dejavnikov. Ta kompleksnost je delno posledica nejasnih ločnic med priseljskim in večinskim tokom v ameriški družbi ter prepletenosti različnih komponent tako posameznikove kot skupinske kulturne identitete.

Stopnja ohranjanja pripadnosti izvorni kulturi kot eni od potencialno pomembnih komponent kulturne identitete priseljencev se odraža bodisi v njihovi bolj ali manj enakopravni kulturni integraciji (torej v ohranitvi izvorne kulturne identitete ter v sprejetosti in afirmaciji priseljskih jezikov, kulturnih tradicij, družbenih norm, mentalitet in vrednot v širši družbi) bodisi, v nasprotnem primeru, v njihovi kulturni asimilaciji (tj. v odpovedi omenjenim prvinam izvorne kulture in v zlitju z večinsko kulturo brez vidnih sledov priseljenčeve izvorne kulture v njej). Ta stopnja pa je odvisna od več dejavnikov, med katerimi najverjetneje nista ključnega pomena le odnos države in družbe sprejema do priseljencev, temveč tudi stopnja strukturne asimilacije priseljenca in bolj ali manj izražen etnični (ali rasni) predznak socialno-ekonomskega sloja, v katerega se priseljenec strukturno asimilira (ali pa se ne).

Slovenski izseljenci in priseljenci v Sloveniji nas pogosto opozarjajo na pomanjkanje kakovostne strokovne podpore pri delovanju njihovih kulturnih organizacij, društev in zvez. Vzrok vidijo v tem, da se priseljeni izobraženci, njihovi rojaki, skoraj praviloma le zelo ohlapno povezujejo s svojimi etničnimi skupnostmi v novi domovini – ali pa se sploh ne. Razlago lahko seveda iščemo v sorazmerno hitri strukturni asimilaciji priseljenih izobražencev v družbeni sloj, ki nima njihovega izvornega etničnega predznaka. Toda če se mnogi priseljeni izobraženci ne vključujejo v organizirano delovanje etničnih skupnosti, ki jim statistično pripadajo, to še ne pomeni, da se hkrati s socialno-ekonomsko strukturno asimilacijo v svoj družbeni sloj neizogibno tudi jezikovno in kulturno asimilirajo. Nasprotno. Mnogi priseljeni izobraženci ohranjajo izvorno jezikovno in kulturno identiteto, kar se odraža v razpoznavnem etničnem predznaku njihovega gospodarskega, političnega ali kulturnega prispevka v novi domovini. S tem pa prispevajo k enakopravnejši uveljavitvi priseljskih jezikov, mentalitet in kulturnih vrednot v družbi sprejema prav toliko kot njihove etnične skupnosti z organiziranim delovanjem v okviru svojih organizacij, kulturnih društev in zvez. Za najbolj uveljavljene priseljske pisatelje, denimo, je danes mnogo bolj značilna kakovostna literarna dvojezičnost kakor pa jezikovna asimilacija.

Pri samem Adamiču zagotovo lahko govorimo o njegovi strukturni asimilaciji v etnično manj razpoznavni srednji sloj Američanov zgolj z

ekonomskega vidika, z ideološkega pa ne, saj je skozi vso svojo pisateljsko kariero zavračal nekatere najznačilnejše vrednote družbenega sloja, ki mu je pripadal, ter izpostavljaval perečo problematiko nižjih slojev ameriške družbe. Pri tem je opozarjal prav na tiste spregledane dejavnike v obravnavi priseljencev in odnosa večinske družbe do njih, ki se še danes tudi v evropskem prostoru kažejo kot najpogosteje spregledani. Mojca Vah in Marina Lukšič-Hacin, denimo, ugotavljata, da problem splošnega vtisa o negativnem vplivu priseljevanja na socialno blaginjo državljanov evropskih držav blaginje – kljub drugačnemu javnemu mnenju in političnim diskurzom – ni le v etničnosti, temveč predvsem v hitro rastočih razrednih razlikah med državljani evropskih držav blaginje.¹⁶ Zelo podobne poudarke lahko najdemo tudi pri Adamiču, ki je o tem pisal že v tridesetih letih preteklega stoletja. Na eni strani je opozarjal, da novi ameriški priseljenci – kljub splošni osovraženosti in občutku ogroženosti s strani družbe sprejema – dejansko ne ogrožajo socialne varnosti večinske družbe, temveč nasprotno, predstavljajo osnovno hrano za hitro rast ameriške ekonomije, ki bi bila brez njih resno ogrožena. Glede na tako vitalni pomen novih priseljencev za ameriško družbo vidi absurdnost njihovega položaja prav v dejstvu, da v tujini rojeni delavci večinoma sestavljajo najnižje in najbolj zaničevane sloje ameriške družbe.¹⁷ V *Moji Ameriki* razmišlja v razpravi o dilemah priseljencev in njihovih potomcev takole: »Zavedam se seveda, da je opisan problem tesno povezan z družbenoekonomskim sistemom, v katerem živimo, in da sta za občutke manjvrednosti milijonov novih Američanov ob tem, da se počutijo tukaj bolj ali manj tujci, največ krivi revščina in njena sestra, neizobraženost.«¹⁸ Adamičevi portreti v *Smehu v džungli*, *Dvosmernem prehodu* in *Iz mnogih dežel* nakazujejo, da mnogo ameriških priseljencev bolj skrbijo ekonomska varnost, izobraževanje in temeljno spoštovanje kakor pa zaščita njihove kulturne dediščine.

Ameriški kritiki o Adamiču

Adamič je bil resda kritičen do amerikanizacije in zavračanja kulturne dediščine otrok priseljencev, na drugi strani pa se je izogibal predvidevanjem o moralnem pomenu asimilacije. Prav zato so mu nekateri kulturni pluralisti in multikulturalisti v šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja zmotno pripisovali nagnjenost k asimilacionizmu. Čeprav je Adamič o izrazu talilni lonec odklonilno zapisal, da »pomeni, da se pod vplivom vročine vsak spremeni v nekaj drugega«,¹⁹ Milton Gordon ugotavlja, da se

¹⁶ Vah in Lukšič Hacin, *Contemporary implications of multiculturalism policies*, str. 19, 21.

¹⁷ Npr. Adamic, *Cherries are Red in San Joaquin*; Adamič, *Kriza v Ameriki*.

¹⁸ Adamic, *My America*, str. 221.

¹⁹ Adamic, *From Many Lands*, str. 301.

Adamič zdi prej zagovornik talilnega lonca kot pa pluralist.²⁰ Tudi Robert Harney kritizira Adamičevo, kakor pravi, »prikrito logiko talilnega lonca«,²¹ Richard Weiss pa označuje Adamičev domnevni pluralizem kot »vrsto amerikanizacije, čeprav v novi in blažji obliki.«²² R. Alan Lawson šteje Adamiča med kulturne pluraliste, a dodaja, da se je »Adamič približeval robu asimilacionizma, ki so ga kulturni pluralisti obsojali.«²³ Na drugi strani pa se Michael Novak v svojem zelo odmevnem delu sklicuje na Adamičev *Smeh v džungli*, da bi izrazil dvom o konvencionalni zgodbi o uspehu v talilnem loncu.²⁴ Adamičevi portreti v *Smehu v džungli* namreč dodobra potrjujejo Novakovo vizijo »severnjaške džungle«, družbe, ki izkorišča in tepta priseljence.²⁵

Adamičevi kritiki so zelo različno ocenjevali tudi ostrino njegovega populističnega tona in ljudskega besedišča. Medtem ko mu Joseph Remeny očita hujškaško retoriko,²⁶ pa Fred Matthews – prav nasprotno – piše o njegovi nezmožnosti, da bi obsojal v dovolj ostrem tonu, da bi zadovoljil radikalnost poznejših šestdesetih let.²⁷ In vendar Adamičeva dela še vedno nagovarjajo najrazličnejše pisce. Shiffman navaja dela več kakor 70 večinoma ameriških avtorjev, v katerih lahko najdemo implicitne ali eksplicitne odmeve na Adamičeve koncepte.²⁸ Najznamenitejši med Adamičevimi kritiki, Werner Sollors, pa kakor v posmeh nekaterim svojim skeptičnim kolegom ugotavlja, da Adamičevo videnje »omogoča Američanom, da zasledujejo Royceovsko srednjo pot med zastarelo ozkostjo in vulgarno monotonijo. Z novimi, ne tradicionalno zasidranimi skupinskimi identitetami, ki so dokazano pristne, lahko tako predstavljajo individualizem in ameriško identiteto obenem. Ti Adamici, ki niso niti Adamiči niti Adamsi, že naravno pripadajo etnični skupini in se lahko borijo z zastarelo omejenostjo in črednim duhom, in to lahko počnejo tako v imenu svoje rodne dežele kakor tudi Amerike.«²⁹ Prav zaradi te kompleksnosti Adamičevega razumevanja identitete pa so njegovi pogledi danes toliko bližji tudi najsodobnejšim teorijam interkulturalizma in enakovredne integracije priseljencev.

²⁰ Gordon, *Assimilation in American Life*, str. 156.

²¹ Harney, *E Pluribus Unum*, str. 35.

²² Weiss, *Ethnicity and Reform*, str. 581.

²³ Lawson, *The Failure of Independent Liberalism*, str. 153.

²⁴ Novak, *The Rise of the Unmeltable Ethnics*.

²⁵ Shiffman, *Korenine multikulturalizma*, str. 119–122.

²⁶ Remenyi, Louis Adamic: A Portrait, str. 63–64.

²⁷ Matthews, *Cultural Pluralism in Context*, str. 68.

²⁸ Shiffman, *Korenine multikulturalizma*.

²⁹ Sollors, *Beyond Ethnicity*, str. 194, 206–7.

Položaj slovenskih izseljencev in priseljencev v Sloveniji v luči Adamičevih pogledov

Obrobni, neugledni socialni in kulturni položaj svojih dedov pa so občutili na lastni koži celo vnuki priseljencev. V romanu *Vnuki* (1935) Adamič literarizira vprašanje »kulturne raznolikosti« znotraj posameznika in njegove identitete ter na dramatičen način prikazuje daljnosežne psihološke posledice priseljske marginaliziranosti, ki jih lahko doživljajo celo vnuki priseljencev. Današnji potomci slovenskih izseljencev pa doživljajo različne konotacije svojega slovenskega porekla povsem drugače, večinoma vse prej kakor travmatično. Maša Mikola in Jure Gombač ocenjujeta, da se danes že samo na devetih med seboj povezanih straneh Facebooka družijo kakšnih 14.000 ljudi iz različnih držav, ki raziskujejo slovenski del svoje identitete. Gre za mlajše ljudi, ki sami sebe pogosto definirajo kot »drugo, tretjo, četrto generacijo«. ³⁰ Njihovi prispevki govorijo zanimive zgodbe o hibridnosti in redefiniranju identitete, ki pri današnjih potomcih slovenskih izseljencev potekajo v povsem drugačnih okoliščinah od tistih, ki naj bi tako usodno zaznamovale junake v Adamičevih *Vnukih* v tridesetih letih preteklega stoletja.

Adamič je uvidel, da Amerika ne obravnava priseljencev skladno s svojimi demokratičnimi standardi. To spoznanje je ključno za vse Adamičevo delo; trpljenje priseljencev in njihovih otrok ni le madež na ameriški zgodovini, ampak značilnost ameriške zgodovine. ³¹ Adamič je zato v uvodu k svojemu vprašalniku, poslanemu tisočem Američanom v začetku štiridesetih let, lahko zapisal: »V izgradnji dežele v zadnjem stoletju je več priseljencev iz raznih evropskih držav izgubilo življenje v nesrečah pri delu, kakor je bilo žrtev med ameriškimi naseljenci, ki so osvajali divjino in si izborili neodvisnost, in nujno je, da celotna Amerika spozna in se zave tega dejstva, ki je najpomembnejši del ameriškosti«. ³² Adamiča in sodobne multikulturaliste povezuje tudi ozaveščanje o stvarnosti in posledicah sovraštva do tujcev. Adamič je na primer opisoval, kako se žrtve preganjanja tujcev počutijo manjvredne in posledično postanejo ekonomski, socialni in kulturni »marginalci«; ne ženejo jih »ustvarjalni vzgibi Amerike, ampak strah in zmeda, ki jih silijo, da se krčijo in manjšajo«. ³³ Zaradi tega je razumljivo, da najpogosteje nastopajo v defenzivni drži, ki je včasih lahko tudi agresivna.

Lani sem v evropskem letu medkulturnega dialoga objavila knjigo *Večkulturna Slovenija s podnaslovom Položaj migrantske književnosti in kulture v slovenskem prostoru*, v kateri primerjam kulturni položaj slovenskih izseljencev in njihovih potomcev s položajem priseljencev in njihovih potomcev

³⁰ Mikola in Gombač, *Internet kot medij ohranjanja*, str. 51.

³¹ Shiffman, *Korenine multikulturalizma*, str. 126.

³² Adamič, *From Many Lands*, str. 302.

³³ Adamič, *This Crisis is an Opportunity*, str. 67.

v Sloveniji.³⁴ Današnji socialno-ekonomski, politični, jezikovni in kulturni položaj priseljencev oziroma t. i. »novih manjšinskih skupnosti« v Sloveniji je namreč primerljiv s položajem predvojnih slovenskih izseljencev, življenjske razmere priseljenih delavcev v slovenskem gradbeništvu in nekaterih drugih panogah, delavcev, brez katerih bi bile te panoge slovenskega gospodarstva od šestdesetih let dalje v resni zagati, pa so primerljive z življenjskimi razmerami slovenskih rudarjev in tovarniških delavcev v deželah množičnega priseljevanja Slovencev od konca 19. stoletja do 2. svetovne vojne. Pogoji za versko življenje priseljencev, zlasti največje verske manjšine v Sloveniji, pa so danes celo precej slabši od pogojev za versko življenje predvojnih slovenskih izseljencev, ki so lahko praviloma že zelo kmalu po prihodu v deželo sprejema začeli postavljati svoje cerkve.

Na drugi strani pa upad števila tistih Slovencev po svetu, ki so se v prvih desetletjih po 2. svetovni vojni v popisih dežel sprejema izrekli za slovensko narodnost, kaže na podobne razmere, kakor jih danes doživljajo priseljenci v Sloveniji. V anketi, ki smo jo izvedli leta 2005 med priseljenci in njihovimi potomci v 26 slovenskih mestih z različno koncentracijo priseljencev, se je izkazalo, da je med anketiranimi alarmantno velik delež tistih, ki ne vidijo primernejšega izhoda, kakor da po potrebi ali pa kar praviloma zatajijo svojo etnično identiteto ali poreklo. Približno desetina odgovorov poudarja, da je težko zamolčati ali prikriti svojo pripadnost, če se že po priimku vidi, od kod si. Drugi izrecno navajajo pogosto nepotrebne birokratske ovire, predvsem pa narodnostno nestrpnost kot razlog za prikrivanje svoje etnične identitete. Glavni vzrok za zatajevanje etnične pripadnosti priseljencev v popisih in vsakdanjem življenju so torej nevšečnosti, s kakršnimi se priseljenci srečujejo v Sloveniji zaradi svojega neslovenstva. Na nekdanj sorazmerno pogosto amerikanizacijo priseljenjskih imen in priimkov, o čemer piše Adamič v svoji knjigi *Kako vam je ime?*, spominja tudi prav tako pogosto spreminjanje mehkega č v trdi č v priseljenjskih priimkih v Sloveniji, kar je zagotovo eden vidnejših simptomov asimilacije. Pri imenih drugih priseljencev v Sloveniji, v katerih se pojavljajo na primer prav tako neslovenske črke x, y ali w, je danes tovrstnega slovenjenja imen manj, saj ti priimki ne prinašajo stigmatizacije, ki je značilna za priseljence iz drugih delov nekdanje skupne države – ti pa sestavljajo kar 90 % vseh priseljenih v Slovenijo. Vse to kaže na dejstvo, da je vprašanja asimilacije in integracije smiselno obravnavati primerjalno, tako da se postavimo v obe zrcalni vlogi, ki ju prevzemamo kot narod izseljevanja in priseljevanja.

To med drugim potrjuje tudi komentar priseljenega Ljubljanačana v zvezi z vsebino nedavno objavljenega članka Maje Čepin Čander, v katerem avtorica med drugim piše o asimilacijskih pritiskih na slovenske izseljence in nji-

³⁴ Žitnik Serafin, *Večkulturna Slovenija*.

hove potomce v Argentini.³⁵ Bralčev komentar se glasi: »Trmasto vztrajanje pri svoji etnični identiteti, pa četudi na drugem koncu sveta, je lep primer, kako nepredstavljivo je odreči se svojemu etničnemu bistvu. Naj ta primer argentinskih Slovencev vzpodbudi razmišljanje tudi o nas, ki nismo Slovenci, pa bi nas na vse pretege radi asimilirali. Tudi mi bi radi ohranili svoje identitete in ostali Srbi, Hrvati, Bošnjaki, pa čeprav smo lojalni državljani Slovenije. Tudi mi rabimo pomoč družbe pri ohranjanju jezika svojih prednikov. Tako kot Slovenci v Argentini, tako tudi mi prispevamo h kulturni raznolikosti Slovenije.«³⁶

Kakor vidimo, je tudi v tem komentarju – razumljivo – mogoče začititi sled defenzivnega tona. Po Adamičevem prepričanju pa defenzivni pristop samo utrjuje predstavo o priseljencih kot *outsiderjih*. Da bi se temu izognil, je preusmeril razpravo od »tujcev« k nativistom in njihovim ksenofobnim stereotipom in predsodkom o priseljencih. Proti marginalizaciji priseljencev, s tem pa tudi proti njihovi defenzivnosti, se je boril prav z razbijanjem stereotipov in predsodkov, ki razširjajo prepričanje o neslutnem številu nezakonitih priseljencev, pa o nesorazmernem deležu kriminala med priseljenci, o tem, da priseljenci odžirajo Američanom milijone delovnih mest, da milijoni tujcev predstavljajo nesorazmerno breme za sistem državne pomoči in da bi množična deportacija naredila konec gospodarski krizi.³⁷ Aktualnost Adamičevih pogledov potrjuje tudi moja zadnja knjiga, v kateri ugotavljam povsem identične stereotipe in predsodke o priseljencih v Sloveniji. Tudi izpodbijam jih na enak način kakor Adamič, ko v odgovor na prevladujoče predsodke navajam rezultate statističnih raziskav drugih sodobnih avtorjev.

Sklep

V knjigi *Večkulturna Slovenija* med drugim navajam tudi Adamičeve poglede na priseljsko problematiko v ZDA in ugotavljam, da so njegovi koncepti, opozorila in poudarki v zvezi s priseljskimi vprašanji tudi še danes prav tako relevantni in prepričljivi kakor pred sedmimi desetletji, ko jih je objavil.³⁸ Kakor rečeno, tudi mnogi najvidnejši ameriški avtorji s področja migracijskih, etničnih in medkulturnih študij sorazmerno dobro poznajo Adamičeva dela in jih v svojih objavah tudi dovolj pogosto citirajo ter kritično komentirajo, nikakor pa jih ne obidejo. Priznani slovenski zgodovinar Jože Pirjevec je v predavanju ob 111. obletnici pisateljevega rojstva izrekel svoje mnenje, da je bil Adamič v mednarodnem merilu verjetno najbolj

³⁵ Čepin Čander, Reportaža: argentinski Slovenci.

³⁶ Ljubljčan, Komentar.

³⁷ Shiffman, *Korenine multikulturalizma*, str. 126–127.

³⁸ Žitnik Serafin, *Večkulturna Slovenija*, str. 170–171.

znan Slovenec doslej.³⁹ Adamič določenemu delu slovenskih Američanov še danes pomeni simbol uveljavitve priseljence v ameriški kulturi; prav takšno ikono pa je za svojega življenja predstavljal tudi drugim etničnim skupinam priseljencev v ZDA.

V Sloveniji smo nekoč poznali Adamiča predvsem kot najuglednejšo literarno osebnost slovenskega izseljenstva, ustvarjalca, ki je s svojimi izvirnimi deli, posvečenimi stari domovini – med njimi so tudi v slovenščino prevedene knjige *Vrnitev v rodni kraj*, *Boj*, *Moja rojstna dežela* in *Orel in korenine* –, pa z angleškimi prevodi nekaterih slovenskih klasikov, s članki in predavanji posredoval slovensko kulturo, slovensko zgodovino in aktualno družbeno-politično problematiko v ameriški prostor. Čeprav je pisal v angleščini, se ravnovesje med slovensko in ameriško komponento njegove kulturne identitete nikoli ni porušilo. Skoraj vsa Adamičeva dela obravnavajo družbena in kulturna vprašanja njegovih dveh domovin, Slovenije in ZDA, in že samo to dejstvo priča o njegovi izraziti dvonacionalni družbeno-kulturni vpetosti. V svojem znamenitem eseju je pesnik Oton Župančič že leta 1932 zapisal: »Adamič je ostal Slovenec v prvini svojega duha, v instinktivnem pogonu, v tajnem bistvu. [...] Amerika mu je dala, kar mu je mogla dati ... Ničesar pa mu ni odvzela.«⁴⁰

Kljub temu, da se je Adamič večinoma tudi sporazumeval v angleščini, pa se nikoli ni odpovedal maternemu jeziku. Tudi svoje zadnje pismo materi, ki ji ga je poslal le malo pred smrtjo, je napisal v slovenščini.⁴¹ Adamič je s svojimi zgodbami o priseljencah in njihovih potomcih, pa tudi z lastno življenjsko zgodbo zgovoren dokaz dejstva, da redka uporaba ali celo neznanje materinščine še nista znak dramatičnega izumiranja slovenstva v izseljenstvu. Prav to pa, kakor smo videli, potrjujejo tudi najnovejše raziskave o še vedno množični prisotnosti slovenstva v svetu, ki se je razkrila šele s pomočjo sodobne komunikacijske tehnologije. Na svetovnem medmrežju nekateri izražajo svoje slovenstvo v slovenščini, mnogi pa tudi v angleščini in drugih jezikih, vendar njihove zgodbe, ki si jih izmenjujejo, pričajo o tem, da se lahko ne glede na takšno ali drugačno jezikovno pripadnost vsaj delno čutijo tudi za Slovence. In nobenega razloga ni, zakaj jih tudi v matični Sloveniji ne bi videli v prav takšni luči.

Za sklep še nekaj besed o Adamičevem mestu v sodobni obravnavi priseljenških vprašanj. Shiffman ugotavlja, da stalni kulturni boji glede literarnega kanona, univerzitetnega predmetnika, diskriminacije, dvojezične vzgoje, politike priseljevanja in nacionalne varnosti izzivajo Američane (pa tudi Slovence, Švede, Francoze in večino drugih narodov), da znova ovrednotijo pomen nacionalne identitete in odgovornosti v raznoliki družbi. Vzgojitelji,

³⁹ Pirjevec, Louis Adamič.

⁴⁰ Župančič, Adamič in slovenstvo, str. 513–520.

⁴¹ Pismo je v celoti objavljeno v: Adamič, *Spomini in pričevanja*, str. 166–167.

politiki in drugi se prerekajo o tem, ali imajo pripadniki nacionalne skupnosti v resnici skupno kulturo ali pa bi jo vsaj morali imeti ter do katere stopnje bi priznanje in zaščita kulturnih razlik morala biti del javnih programov. Čeprav se večina vpletenih v te razprave strinja, da je kulturni raznolikosti na nacionalni ravni treba nameniti večjo pozornost, je o tem doslej razpravljal le omejen krog. Pogosto se zdi, da sodobni multikulturalizem nima drugega namena kakor dobrodušno bratenje ali pravičniško ogorčenje nad neuspehi demokracije. Po Shiffmanovem mnenju multikulturalisti, naj bodo liberalni ali radikalni, pogosto tudi ne povedo jasno, kaj naj bi bil cilj multikulturalizma. Kaj dobrega prinaša povečevanje razlik? Je raznolikost sama po sebi cilj ali ima večjo družbeno vlogo? Kako lahko raznolikost izboljša demokracijo? Čeprav multikulturalizem na splošno spodbuja odprtost in spoštovanje razlik, je včasih zanj značilna samozadovoljna drža, kakor da bo že izražanje prepričanja v pomen raznolikosti nekako sprožilo družbenoekonomske reforme.⁴²

Tudi Adamič se ni zadovoljil s površinskim priznavanjem kulturnih razlik. V knjigi *From Many Lands* odločno zavrača značilno lažno spoštovanje ameriških priseljencev, ki tudi v najboljšem primeru ne seže dlje od potrpežljivega prenašanja njihove drugačnosti. Takole piše: »Za strpnost se v praksi izkazuje, da ni nič drugega kot pasivna nestrpnost, ki jo Channing Pollock imenuje 'samovšečno prepričanje v nezmotljivost'. V ozadju se skriva občutek večvrednosti. Nekdo je zares strpen takrat, kadar prenaša ali zagovarja nekaj, česar ne mara. [...] Večinoma gre le za plast laka na nestrpnosti, ki zlahka popoka...«⁴³ Tenka plast laka, kakor Adamič imenuje medetnično in medkulturno strpnost, pa najhitreje popoka prav v obdobjih gospodarske krize in vojn, dodaja pisatelj.⁴⁴ Adamič je razumel ameriško strpnost kot komaj prikrit prezir, utemeljen na predsodkih. Tisti, ki so bili deležni tovrstne strpnosti, so se počutili prezirane in so postali »nekako defenzivni«. Strpnost je posledično vodila k »negativnim stališčem in odnosom, ki onemogočajo življenjsko pomembno komunikacijo z drugimi ... in tako se znajdemo,« piše Adamič, »... ločeni od drugih z nevidnimi prepadi.«⁴⁵

Adamič je namesto k strpnosti pozival k sprejemanju in iskrenemu, zrelemu spoštovanju razlik. Ob tem pa je poudarjal bistveno razliko med spoštovanjem razlik in obsedenostjo z njimi. Želel si je, da bi bili večetnični narodi zmožni ustvarjalno črpati iz svoje notranje kulturne raznolikosti: »Morajo nas naučiti,« piše v enem svojih najpogosteje citiranih predavanj, »moramo se privaditi, da nas začne posameznik ustvarjalno, pozitivno zanimati tudi zato, ker je drugačen, kajti njegova drugačnost je porok, da lahko ponudi

⁴² Shiffman, *Korenine multikulturalizma*, str. 115.

⁴³ Adamic, *From Many Lands*, str. 297.

⁴⁴ Prav to se je potrdilo tudi v odnosu slovenske večinske družbe do priseljencev v času nedavnih vojn med narodi nekdanje Jugoslavije, pa tudi v času sedanje gospodarske krize.

⁴⁵ NUK, RZ, Fond Louis Adamič, Prepis osnutka predavanja iz leta 1946, str. 7.

nekaj izjemnega nam osebno in razvijajoči se kulturi in civilizaciji.⁴⁶ Adamič se je predvsem zavzemal za naravno, nenehno razvijajočo se nacionalno skupnost, ki bi varovala in sprejemala svojo raznolikost ter iz nje črpala svojo življenjsko silo.

Adamičevo delo poudarja pomen multikulturalizma pri spodbujanju stvarne empatije do izkustva drugih, pri razvoju posameznikove in nacionalne identitete, zgrajene na nizu kritično preučenih kulturnih vplivov, in pri razvoju naprednejše in bolj povezane družbe.⁴⁷ Adamič je bil torej predhodnik najprodornejših sodobnih zagovornikov enakopravne integracije priseljencev, ki zahtevajo priznanje in enakovredno vlogo marginaliziranih skupin, ne da bi demonizirali prevladujočo kulturo. Le na ta način lahko pripadniki večetničnih družb razvijejo multikulturno nacionalno identiteto in medkulturno zavest, torej prav to, za kar se je zavzemal Adamič. Brez prve in druge je namreč lahko resno ogroženo uresničevanje nekaterih pomembnih človekovih pravic, posledično pa tudi družbena stabilnost in notranja varnost vsake države.

Ko govorimo o Adamičevi trajni aktualnosti, pa na drugi strani tudi ne moremo mimo vsebine neobjavljenega poglavja njegove knjige *Orel in korenine* z naslovom Igra šaha med potresom.⁴⁸ Med osrednjimi temami tega poglavja so namreč tudi nepravilna porazdelitev izkoriščanja naravnih virov in energije v svetu, politični in gospodarski imperializem, manipulativni vpliv javnih medijev v službi velekapitala, izkoriščanje domoljubnih čustev v vojne namene, razpihovanje sovraštva med narodi in kulturami ter odvisnost vprašanja vojne in miru v svetu od naftnih in drugih interesov ameriškega velekapitala. Danes, skoraj šestdeset let po nastanku rokopisa, pa so prav ta vprašanja še vedno izvor najhujših stisk človeštva.

Arhivski viri

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica, RZ – Rokopisna zbirka, fond Louis Adamič, Prepis osnutka predavanja iz leta 1946.

AS – Arhiv Slovenije, fond Janko Rogelj, škatla 3, mapa 19, Louis Adamic, Brief Outline of 'The Education of Michael Novak', maj 1948.

Biblioteka SAZU, fond Louis Adamič, The Eagle and the Roots (druga, zadnja verzija rokopisa, 1951), mapa R 67/III-2, 4. poglavje Game of Chess in an Earthquake.

⁴⁶ Adamic, This Crisis is an Opportunity, str. 66.

⁴⁷ Prim. Shiffman, *Korenine multikulturalizma*, str. 125.

⁴⁸ Biblioteka SAZU, fond Louis Adamič, mapa R 67/III-2, 4. poglavje.

Literatura

- Adamic, Louis: An Immigrant's America. *American Magazine*, december 1933, str. 52–53, 82, 84.
- Adamic, Louis: Thirty Million New Americans. *Harper's Magazine*, november 1934, str. 684–694.
- Adamic, Louis: Cherries are Red in San Joaquin. *The Nation*, 27. junij 1936, str. 840–841. Dostopno tudi preko: <<http://newdeal.feri.org/nation/na36840.htm>> (dostop 26. maja 2009).
- Adamic, Louis: Aliens and Alien-Baiters. *Harper's Magazine*, november 1936, str. 561–574.
- Adamic, Louis: *My America: 1928–1938*. New York in London: Harper, 1938.
- Adamic, Louis: *From Many Lands*. New York in London: Harper, 1940.
- Adamic, Louis: The Old Alien by the Kitchen Window. *Saturday Evening Post*, 6. julij 1940, str. 27, 39–40, 45–46. (Ponatisnjeno v *From Many Lands*.)
- Adamic, Louis: This Crisis Is an Opportunity. *Common Ground*, 1/jesen 1940, str. 62–73.
- Adamic, Louis: Tolerance Is Not Enough. *New York Times*, 15. februar 1942, Sec. VII, str. 38.
- Adamič, France: *Spomini in pričevanja o življenju in delu Louisa Adamiča*. Ljubljana: Prešernova družba, 1983.
- Adamič, Louis: *Kriza v Ameriki* (prev. Anton Debeljak). Ljubljana: Tiskovna zadruga, 1932.
- Christian, Henry A.: *Louis Adamic: A Checklist*. The Kent State University Press (The Serif Series, Bibliographies and Checklists, 20), 1971.
- Gordon, Milton: *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins*. New York: Oxford University Press, 1964.
- Harney, Robert: E Pluribus Unum: Louis Adamic and the Meaning of Ethnic History. *Journal of Ethnic Studies*, 14, pomlad 1986, str. 29–47.
- Integracijski pristopi*. Ljubljana: IOM, 2004.
- Lawson, R. Alan: *The Failure of Independent Liberalism: 1930–1941*. New York: Capricorn Books, 1971.
- Matthews, Fred: Cultural Pluralism in Context: External History, Philosophic Premise and Theories of Ethnicity. *Journal of Ethnic Studies*, 12/2 (poletje 1984), str. 63–79.
- Mikola, Maša, in Gombač, Jure: Internet kot medij ohranjanja narodne in kulturne dediščine med Slovenci po svetu: stare dileme novih rešitev. *Dve domovini / Two Homelands*, 28, 2008, str. 39–56.
- Novak, Michael: *The Rise of the Unmeltable Ethnics*. New York: Macmillan, 1971.
- Remenyi, Joseph: Louis Adamic: A Portrait. *College English* (november 1943), str. 63–76.

- Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije – ReIPRS (1999). *Uradni list RS*, št. 40/1999, str. 4791.
- Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije – ReMPRS (2002). *Uradni list RS*, št. 106/2002, str. 12381.
- Shiffman, Dan: *Korenine multikulturalizma: Delo Louisa Adamiča* (prev-edla Cirila Toplak). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Migracije, 8), 2005.
- Sollors, Werner: *Beyond Ethnicity: Consent and Descent in American Cul-ture*. New York: Oxford University Press, 1986.
- Vah, Mojca, in Lukšič-Hacin, Marina: Contemporary implications of mul-ticulturalism policies for European welfare states. *Dve domovini / Two Homelands*, 27, 2008, str. 7–21.
- Weiss, Richard: Ethnicity and Reform: Minorities and the Ambience of the Depression Years. *The Journal of American History*, 66/3 (december 1979), str. 581.
- Žitnik Serafin, Janja: *Večkulturna Slovenija: Položaj migrantske književnosti in kulture v slovenskem prostoru*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. (Migracije, 15), 2008.
- Župančič, Oton: Adamič in slovenstvo. *Ljubljanski zvon*, 9, 1932, str. 513–520.

Spletni in drugi viri

- Čepin Čander, Maja: Reportaža: argentinski Slovenci, mit in realnost. Dnevnikov objektiv – sobota, 23. 5. 2009 (dostop 15. julija 2009). <http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042268793>.
- Ljubljančan: Komentar. V: Čepin Čander, Maja. Reportaža: argentinski Slovenci, mit in realnost. Dnevnikov objektiv – sobota, 23. 5. 2009 (dostop 15. julij 2009), <http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/objektiv/1042268793>.
- Pirjevec, Jože: Louis Adamič. Predavanje na kolokviju »Življenje in delo Louisa Adamiča: počastitev 110. obletnice rojstva Louisa Adamiča«. Ljubljana: Slovenska matica, 12. marec 2009.

New Confirmations of Old Views: Louis Adamic

Summary

Slovenian-American writer Louis Adamic (1898–1951) is recognized in Slovenia as the most prominent figure in the field of Slovenian émigré literature. The writer's works were aimed at introducing Slovenian culture,

history, and topical, social, and political issues to the American public. What is less known in his native land is the crucial role he played in establishing the American concept of multiculturalism and equal integration of immigrants, including their languages, cultures, traditions, values, and mentalities. This paper outlines Adamic's activities and published works that contributed to the foundation of American multiculturalism. In the third and fourth sections, the author analyzes Adamic's views on issues relating to immigrants, including their identity and the relationship between the structural and cultural assimilation of immigrants into society. The author summarizes some of the comments published by critics of Adamic's concepts, predictions, and appeals that are still relevant today. The last section analyzes the position of Slovenian emigrants and immigrants to Slovenia from the perspective of Adamic's views.

In the conclusion, the author summarizes her findings regarding Adamic and his role in the formation of modern strategies regarding the equal integration of immigrants. Adamic's works point to multiculturalism's potential to foster the development of unsentimental empathy for the experience of others, to develop a personal and national identity based upon a variety of critically examined cultural influences, and to create a more progressive and integrated society. Adamic was thus a forerunner to the most engaged contemporary advocates for equal integration of immigrants – speakers that demand recognition and an equal position for marginalized groups without demonizing the dominant culture. This is the only way that multiethnic nations can develop the kind of multicultural identity and intercultural awareness that Adamic strove for. Without this, the implementation of important human rights and, consequently, the social stability, efficiency, and internal security of each country may be at risk.